

15. Kulkarni, S. Innovative Technologies for Water Saving in Irrigated Agriculture //International Journal of Water Resources and Arid Environments 1(3): 226-231, PSIPW, 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.psipw.org/attachments/article/304/IJWRAE_1\(3\)226-231.pdf](http://www.psipw.org/attachments/article/304/IJWRAE_1(3)226-231.pdf).

16. Lundqvist, J., (2015). Water, food security and human dignity – a nutrition perspective./ J.Lundqvist, J.Grönwall, A. Jägerskog. – Ministry of Enterprise and Innovation, Swedish FAO Committee, Stockholm. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.government.se/contentassets/5ef425430d2f49cea3ebc4a55e8127e5/water-food-security-and-human-dignity>.

17. Lundqvist, J., Saving Water: From Field to Fork – Curbing Losses and Wastage in the Food Chain./ J.Lundqvist, C. de Fraiture, D. Molden. – SIWI Policy Brief. SIWI, 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dlc.dlib.indiana.edu/dlc/bitstream/handle/10535/5088/PB_From_Filed_to_Fork_2008.pdf?sequence=1.

18. Rural Development Report 2016.Fostering inclusive rural transformation 2016 by the International Fund for Agricultural Development (IFAD) Printed by Quintily, Rome, Italy, September 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ifad.org/documents/30600024/30604583/RDR_WEB.pdf/c734d0c4-fbb1-4507-9b4b-6c432c6f38c3

19. Water for Food, Water for Life: A Comprehensive Assessment of Water Management in Agriculture. London: Earthscan, and Colombo: International Water Management Institute, 2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fao.org/nr/water/docs_summary_synthesisbook.pdf.

20. Water Management in a Changing World: Role of Irrigation for Sustainable Food Production // 2nd World Irrigation Forum on the theme: Water management in a changing world: Role of irrigation for sustainable food production, Chiang Mai, Thailand, 6-8 November 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.icid.org/decl_chiangmai.html#wif_stat.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2017 р.

Фахове рецензування: 27.02.2017 р.

*

УДК 332.68:63

*Т.О. СТЕПАНЕНКО, кандидат економічних наук, доцент
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва*

Теоретичні положення обігу земель сільськогосподарського призначення

Постановка проблеми. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України все гучніше лунають заклики щодо завершення земельної реформи, адже саме від стану розвитку земельних відносин значною мірою залежатиме ефективність сільськогосподарського виробництва, економічне та соціально-демографічне становище країни.

Як відомо, розвиток сільського господарства нерозривно пов'язаний з землею – основним природним ресурсом і засобом виробництва. З виникненням приватної власності на землю вона стала товаром, що зумовило розвиток ринку землі. Адже земля є унікальним товаром, оскільки її ціна з часом зростає.

Розвиток ринкових відносин передбачає включення землі в економічний обіг, а в кінцевому підсумку – формування повноцінного ринку земель сільськогосподарського призначення. Світовою практикою доведено, що без нього в ринкових і трансформаційних умовах неможливо забезпечити ринкові перетворення в аграрному секторі й підвищити ефективність сільськогосподарського виробництва.

Проте для успішного функціонування ринку землі необхідне чітке нормативно-правове визначення права власності на земельні ділянки, умов їх оренди та врегулювання земельних угод. Але наявності лише законів і правил ще замало. Необхідними передумовами для запровадження та функціонування цивілізованого земельного ринку є наявність відповідних інструментів (інститутів) для забезпечення широкого розпо-

---

© Т.О. Степаненко, 2017

всюдження доступної інформації про земельні ділянки, реєстрації земель і ведення земельного кадастру, оцінки земель, проведення реєстрації угод, вирішення суперечок та спірних питань, оптимізації землекористування й контролю за розподілом земельних ресурсів, оскільки визначення прав власності на землю, їх гарантування та управління ними прямо стосується обліку земель і земельного кадастру, з одного боку, та оцінки земель – з іншого.

Таким чином, вищезазначені позиції є достатньо обґрунтованими й вказують на необхідність дослідження теоретичних положень обігу земель сільськогосподарського призначення, що з кожним днем набуває дедалі більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження розвитку ринку земель сільськогосподарського призначення та залучення їх до ринкового обігу здійснили Г.А. Волков [3], С.І. Герасін [4], Гуторов О.І., А.С. Даниленко, Т.О. Зінчук [6], Ю.О. Лупенко [8], А.Г. Мартин [9], Л.Я. Новаковський, П.Т. Саблук, А.М. Третяк [16], В.М. Трегобчук, О.В. Ходаківська [8], М.М. Федоров, В.М. Шульга [13] та інші. Однак, незважаючи на значний науковий доробок, теоретичні положення обігу земель сільськогосподарського призначення досі залишаються недостатньо обґрунтованими.

Мета статті – висвітлити теоретичні положення обігу земель сільськогосподарського призначення в контексті їх інституціонального середовища, обґрунтувати регулювання земельних відносин і земельного ринку в Україні, визначити основні чинники формування обігу земель сільськогосподарського призначення.

Виклад основних результатів дослідження. Нині одним із найактуальніших питань економічної реформи України постає формування повноцінного земельного ринку. Перша стадія становлення ринку земель сільськогосподарського призначення завершилася видачею власникам земельних часток (паїв) державних актів на земельну ділянку. Проте право реально розпоряджатися своїми земельними ділянками, включаючи купівлю-продаж, дарування, заставу, землевласники поки що не мають. Завершальним етапом зе-

мельної реформи України має стати необхідне запровадження інституційного ринку (обігу) земель сільськогосподарського призначення та зняття мораторію на їхню купівлю-продаж. Безумовно, ринок земель в Україні має діяти, як і в інших розвинутих країнах світу. Проте у нашій державі ще немає належних підстав для запровадження прозорого, чітко врегульованого ринку земель як окремого самостійного інституту.

Земля є нерухомим майном, а отже, земельну ділянку як природний об'єкт не можна перемістити з одного місця на інше, незалежно від зміни власників, користувачів, володільців, орендарів. Враховуючи різного роду обтяження прав на землю, земельна ділянка опосередковано впливає на процес ринкового обігу. У ст. 1 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» термін «обіг» трактується як переміщення або зберігання та будь-які дії, пов'язані з переходом права власності чи володіння, включаючи продаж, обмін або дарування [10].

Однак до цього часу ще немає чіткого тлумачення терміна «обіг земель» і не визначено його юридичну суть.

У словнику української мови «обіг» представлено як «використання, вжиток» та «характерна для товарного виробництва форма обміну продуктів праці й інших об'єктів власності шляхом купівлі-продажу; рух товарів та інших цінностей у суспільстві» [1, с. 502].

На відміну від обігу рухомих речей, за якого відбувається їх переміщення, при обігу земельних ділянок цього немає. Проте особливість обігу земельних ділянок зумовлюється властивістю землі як природного об'єкта й основного важеля регулювання земельних відносин. Мова йде про встановлення землі як об'єкта права власності Українського народу (ст. 13 Конституції України), землі як основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави (ст. 14 Конституції України) [7]. «Використання власності не може завдавати шкоди правам і свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі», – зазначено у ч. 5 ст. 319 Цивільного кодексу України. Тож специфіка та значимість земельних ділянок як об'єктів обігу є

вагомим чинником для визначення чітких формулювань і розумінь земельного обігу в цілому.

Нині існують різні погляди на трактування понять «обіг земель» та «ринок земель».

Учені-правознавці Г.А. Волков, О.К. Голиченков і О.М. Козир вважають, що поняття «обіг земель» і «ринок земель», які в літературі часто ототожнюються, є різними за змістом. На їхню думку, поняття «ринок земель» є ширшим та охоплює як систему правочинів щодо земельних ділянок, так і систему, що забезпечує механізм та інфраструктуру їх реалізації [3].

Учені-землевпорядники А.Г. Мартин, І.П. Манько визначають ринок земель як «економічно-організаційне і правове середовище, яке має забезпечити громадянам, юридичним особам та державі здійснення громадянсько-правових операцій із приводу переходу права власності на земельну ділянку або права користування нею в законодавчо встановленому порядку» [9, с. 34].

На думку П.Ф. Кулинича, під обігом земельних ділянок слід розуміти перехід від однієї особи до іншої правомірності розпорядження (у складі права власності) або права володіння земельною ділянкою. Термін «обіг земельної ділянки» є юридичною категорією (юридичною абстракцією), якою позначається сукупність врегульованих правом суспільних відносин, у рамках яких відбувається перехід прав на земельні ділянки від однієї особи до іншої [13].

У науковій літературі також трапляється думка, що поняття «ринок земель» є ширшим порівняно з поняттям «оборот земель», ринок землі охоплює як систему правочинів щодо земельних ділянок, так і систему, що забезпечує механізм та інфраструктуру їх реалізації. Тому Г.А. Волков, О.К. Голиченков, О.М. Козир наголошують, що ототожнювати ринок землі й оборот землі не можна, оскільки вони є різними за змістом [3].

С.І. Герасин пропонує визначення земельного обігу як «здійснюваного відповідно до цивільного законодавства та особливостей, передбачених земельним законодавством, переходу права власності, інших прав на земельні ділянки на підставі цивільних правочинів, а також цивільних засобів, що

допускаються земельним законодавством» [4, с. 10].

У тлумачному словнику сучасної української мови обіг – це «характеристика для товарного виробництва форми обміну продуктів праці й інших об'єктів власності через купівлю-продаж; рух товарів та інших цінностей у суспільстві» [2, с. 812]. Таке розуміння в контексті обігу сільськогосподарських земель є правильнішим і повнішим, включає всі цивільно-правові операції із землею: купівлю-продаж, заставу, оренду, обмін земельних ділянок, успадкування, дарування.

Слід відзначити, що ринковий обіг земельних ділянок відбувається на основі двох видів цивільних правочинів – договорів купівлі-продажу та оренди земельних ділянок. Всі інші види цивільно-правових угод, на основі яких здійснюється перехід права власності на земельні ділянки від однієї особи до іншої, є угодами, на підставі яких відбувається цивільно-правовий обіг земельних ділянок. До них належать угоди міни, дарування, довічного утримання, а також угоди, які можуть мати своїм результатом перехід права власності на земельну ділянку, – передача землі у спадщину чи заставу [14, с. 149].

З урахуванням вищесказаного, можна дати визначення обігу земельних ділянок як сукупності врегульованих правових суспільних відносин, під час яких відбувається перехід прав на земельні ділянки від однієї особи до іншої в порядку, передбаченому законодавством.

Отже, ринок сільськогосподарських земель є складовою ринкового обігу земельних ділянок.

Ринковий обіг земель сільськогосподарського призначення здійснюється на основі ринкових механізмів регулювання земельних відносин, які закріплені законодавством. У проекті Закону України «Про обіг земель сільськогосподарського призначення» дається таке визначення: «Обіг земель сільськогосподарського призначення – урегульовані нормами законодавства суспільні відносини щодо переходу прав на земельні ділянки сільськогосподарського призначення з підстав і в порядку, визначеному законом, договором, рішенням суду» [11].

Залучення сільськогосподарських земель до економічного обігу має закріплюватися низкою інститутів із подальшим регулюванням земельних та майнових відносин, прав власності й користування сільськогосподарським землекористуванням.

Інституціональні положення здійснення обігу земель сільськогосподарського призначення повинні бути направлені на оптимізацію сільськогосподарського землекористування.

З урахуванням світового досвіду обіг земель має різну нормативно-правову основу та різне спрямування. Так, у Німеччині він регулюється законом «Про поліпшення агроструктури й забезпечення сільськогосподарських та лісогосподарських підприємств», в Австрії – «Про обіг земельних ділянок», Франції – «Про орієнтацію сільського господарства» тощо [16, с. 31]. У Болгарії, Естонії, Польщі й Румунії крім земельного ринку та економічних методів регулювання земельних відносин широко застосовують адміністративно-правові важелі, що полягають у стимулюванні землевласників здійснювати меліоративні й охоронні заходи за відповідними контрольними планами, вилученні неефективно використовуваних земельних ділянок із подальшим перепродажем їх на аукціонах.

Основою функціонування ринку сільськогосподарських земель в європейських країнах стало створення спеціалізованих установ для управління землями державної власності: Словацький земельний фонд (Словаччина), Агентство сільськогосподарської нерухомості (Польща), Національна земельна служба (Литва), Державна земельна служба (Латвія), Департамент консолідації земель (Данія), Служба управління землями і водами (Нідерланди), Національна компанія «Земля» (Болгарія) [18, с. 21]. Заснування таких державних органів дало можливість уникнути проблем при знятті мораторію на продаж земель, встановити фіксовані ціни на сільськогосподарські землі, створити

єдину їхню національну базу, уникнути розпорошення земельних ділянок, юридично захистити права фермерів та землевласників. Наприклад, в Угорщині для забезпечення державного контролю й добробуту селян при формуванні обігу земель було створено Земельний Банк і введено заборону продавати землю юридичним особам. Проте угорський досвід земельної реформи є найменш вдалим із погляду інвестицій у землю й розвитку сільськогосподарського виробництва.

У Грузії та прибалтійських країнах діють спрощені процедури оформлення угод із землею, що стало стимулом активності на ринку землі на цих територіях. Зокрема, в прибалтійських країнах для проведення операції купівлі-продажу земельної ділянки потрібно засвідчити угоду нотаріально і зробити відмітку в земельному кадастрі – жодних черг, дозволів та ухвал із боку контролюючих органів [12, с. 5].

Враховуючи світовий досвід, можна стверджувати, що ринковий обіг земельних ресурсів функціонує всюди, однак різниця полягає у ступені контролю держави за ним. Абсолютно вільним можна вважати земельний ринок Латвії, Литви й Естонії, майже вільним у Молдові, Грузії та Польщі: в цих державах обмеження в операціях із купівлі та продажу мінімізовані й експерти відзначають, що попит на землю поступово зростає [12, с. 5].

Особливості обігу й використання земель у кожній державі є індивідуальними, але переважно всі вони стосуються можливостей вільно продавати, купувати земельні ділянки, особливостей узгодження операції відчуження, умов реєстрації права власності на землю.

Характеристика землекористування європейських країн доводить про позитивні показники ефективності трансформації земельних відносин та їхню високу продуктивність використання (табл.).

Порівняльна характеристика землекористування європейських країн та України, 2015 р.

Показник	Європа	Україна	Частка України до Європи, %
Загальна площа території, млн га	1015,6	60,4	5,9
Площа с.-г. земель, млн га	474,8	42,7	9,0
Площа орних земель, млн га	277,8	32,5	11,7

Площа зрошуваних земель, млн га	20,8	0,5	2,4
Частка орендованих с.-г. угідь, %	62,0	97,0	156,5
Експорт зернових, млн т	130,0	34,8	26,8
Припадає с.-г. земель на 1 жителя, га/особу	0,6	0,7	116,7
Обсяг інвестицій, тис. дол. США/га	4,0	1,0	25,0

Джерело: Побудовано автором на основі даних [5, 19].

Як бачимо з таблиці, Україна займає провідне місце за ефективністю використання сільськогосподарських земель, однак маючи значний земельний потенціал, країна не повною мірою використовує його ефективно для виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції.

Для регулювання обігу земель сільськогосподарського призначення й підтримки ефективного ринку земель в Європі було створено Систему управління земельними ресурсами (The Land management system – СУЗР), яка включає кадастрові зйомки, електронну базу реєстрації прав та земельно-інформаційну систему для доступу до необхідної інформації [20, с. 25].

В європейських країнах приватна власність і ринок сільськогосподарських земель формувалися з визначеними цілями: забезпечення високого рівня ефективності аграрного виробництва (Латвія, Литва, Болгарія); розробка механізму соціального захисту населення (Польща, Угорщина) [6, с. 90].

Безсумнівно, ринок земель в Україні повинен запрацювати, як і в усіх цивілізованих країнах. Але в нашій державі ще немає належного підґрунтя для запровадження прозорого ринкового обігу земель.

За таких умов проблему розвитку ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні можна розглядати лише нерозривно з процесом розвитку повноцінних ринкових земельних відносин щодо забезпечення збалансованого земле- та природокористування в конкретних умовах і загалом у державі.

В Україні процес формування й функціонування ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення стримує низка факторів:

зволікання щодо формування нормативно-правової бази з питань ринкового обігу сільськогосподарських земель;

відсутність достовірних даних державної інвентаризації земель за формами власності та суб'єктами господарювання;

несформованість системи державного регулювання щодо формування і функціонування ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення;

відсутність механізму консолідації земельних ділянок та його науково-методичного й інституційно-правового забезпечення та ін. [8, с. 9].

Для усунення дії зазначених негативних факторів необхідно сформувати державний механізм регулювання ринкового обігу земель.

Залучення землі до ринкового обігу має враховувати соціальні, економічні й екологічні чинники розвитку. Передусім, соціальний фактор має відношення до врахування інтересів селян; економічний – до купівлі-продажу, застави, оренди та обміну землі, здійснення ефективної господарської діяльності; екологічний – до раціонального й екологічнобезпечного використання земель.

Для організації обігу земель Стратегією розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні на період до 2025 року [15] пропонується передбачити відповідний механізм запровадження та дотримання земельних соціальних стандартів, а також підвищення спроможностей сільських територіальних громад у контролі за раціональним екологічнобезпечним використанням земельних ресурсів.

Висновки. Методологічною основою економічної сутності ринку земель є поняття «земельний обіг». Нами сформульовано його визначення як сукупності врегульованих правових суспільних відносин, під час яких відбувається перехід прав на земельні ділянки від однієї особи до іншої в порядку, передбаченому чинним законодавством.

Продовження дії мораторію на купівлю-продаж або іншим способом відчуження земельних ділянок сільськогосподарського

призначення до 1 січня 2018 року зумовлено тим, що до цього часу в Україні не сформовано жодних правових, організаційних або економічних передумов для обігу земель. За часи дії мораторіїв так і не було створено передумов для остаточного включення земель сільськогосподарського призначення в економічний обіг.

Безумовно, обіг земель в Україні має місце, незважаючи на відсутність належного правового регулювання. Вирішальну роль у регулюванні ринку земель має відігравати державний механізм регулювання ринкового обігу земель. На нашу думку, він має включати, зокрема: встановлення на земельному ринку однакового порядку й умов для

всіх його учасників; забезпечення вільного ціноутворення на земельні ділянки відповідно до пропозиції та попиту; справедливе оподаткування земельної власності й учасників ринку землі; створення умов для інвестицій, які стимулюють підприємницьку діяльність у сфері виробництва; створення нормативно-правової бази та системи автоматизованого ведення державного земельного кадастру; необхідність розробки й удосконалення методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення з урахуванням економічної оцінки, бонітету земель, їх продуктивності; введення штрафів у разі недотримання чинного законодавства у сфері землеустрою.

Список використаних джерел

1. Білодід І.К. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1970—1980. – Т. 5. – С. 502.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., доп. та CD) ; уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2009. – 1736 с.
3. Волков Г.А. Развитие рынка земли: правовой аспект / А.Г. Волков, А. К. Голиченков, О.М. Козырь // Государство и право. – 1998. – № 2. – С. 50.
4. Герасин С.И. Правовые основы оборота земель, используемых в сельскохозяйственном производстве: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. / С.И. Герасин. – М., 2000. – С. 10.
5. Зарубіжний досвід: ринок земель сільськогосподарського призначення і перспективи його застосування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zsu.org.ua/index.php>.
6. Зінчук Т.О. Європейський досвід формування ринку сільськогосподарських земель / Т.О. Зінчук, В.Є. Данкевич // Економіка АПК. – 2016. – № 12. – С. 84-92.
7. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. – К.: Парламентське вид-во Верховної Ради України, 1996. – 116 с.
8. Лупенко Ю.О. Наукові засади запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення / Ю.О. Лупенко, О.В. Ходаківська // Економіка АПК. – 2016. – № 12. – С. 5-14.
9. Мартын А.Г. Рыночная цена земли в Украине / А.Г. Мартын, И.П. Манько // Экономика и государство. – 2005. – № 1. – С. 33-37.
10. Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/pro_bezpechnist_ta_yakist_harchovih_produktyv/statja-1.htm.
11. Проект Закону України «Про обіг земель сільськогосподарського призначення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://land.gov.ua/zakonotvorcha-diialnist/529.html?view=normativeact>.
12. Романовська О. Міжнародний досвід земельної реформи: чому немає панацеї / О. Романовська // Проект «Популярна економіка: моніторинг реформ». – 2013. – № 11 – С. 1-25 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.case-ukraine.com.ua/wp-content/uploads/2013/06/MonthlyCaseStudy30052013_Land-Reform-FINAL.pdf.
13. Семчик В.І. Земельне право України: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / В.І. Семчик, П. Ф. Кулинич, М. В. Шульга. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2008. – С. 328.
14. Степаненко Т.О. Проблеми регулювання обігу земель сільськогосподарського призначення / Т.О. Степаненко // Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 22 груд. 2016 р. У 2 ч. Ч. 2 / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х., ХНАУ, 2016. – С. 147-150.
15. Стратегія розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні на період до 2025 року / [Нац. акад. аграр. наук України]. – К.: НААН; ННЦ «ІАЕ», 2016. – 132 с.
16. Третяк А. Проблеми формування інституціонального середовища ринку пайових земельних ділянок та роль землеустрою у їх вирішенні / А. Третяк, В. Другак // Землевпоряд. вісн. – 2015. – № 6. – С. 28-32.
17. Цивільний кодекс України: за станом на 04 листопада 2012 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 11. – С. 7 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
18. Ciaian P. Institutional Factors Affecting Agricultural Land Markets / P. Ciaian, d'Artis Kancs, J. Swinnen, K. Herck, L. Vranken. – Brussels: Centre for European Policy Studies, 2012. – 22 p.
19. European statistics [Electronic resource] // Eurostat: [database] / European Commission. – Electronic data. – Brussels, 2015. – Mode of Access: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2017 р.

Фахове рецензування: 30.01.2017 р.

*

УДК 636.4:631.15:339.137.2

*О.В. МАЗУРЕНКО, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»*

Управління конкурентоспроможністю суб'єктів господарювання в галузі свинарства

Постановка проблеми. За роки ринкових перетворень свинарство як одна з найбільш скоростиглих і технологічних галузей тваринництва зазнало суттєвих змін, що супроводжуються не тільки зниженням обсягів виробництва, але й якісних параметрів виробленої продукції. Недостатнє державне регулювання, високі витрати на виробництво м'яса свиней при невисокій ціні реалізації не створюють вигідних конкурентних позицій вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників на внутрішньому ринку, негативно впливають на рівень продовольчої незалежності окремих територій і країни в цілому.

Інтеграція України у світове економічне співтовариство супроводжується посиленням конкурентної боротьби за ринки збуту продукції та руйнівно позначається на неконкурентоспроможних галузях, наслідком чого є скорочення обсягів виробництва, неефективне використання виробничого потенціалу, підвищення показника собівартості. Це зумовлює необхідність пошуку організаційно-економічних механізмів й інструментарію з метою посилення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання в галузі свинарства.

У зв'язку з цим недостатня методологічна розробленість означеної проблеми набуває

особливої актуальності та потребує розробки практичних рекомендацій, адекватних системі ринкового господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних основ конкуренції та її рушійних сил присвячені роботи М.Портера [9], А.Сміта, Б.Карлоффа, І.Ансоффа [2]. Проблеми конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів, окремих територій висвітлені в працях М.Мескона, Р.Скотта.

Теоретико-методологічні й прикладні аспекти конкурентоспроможності підприємств агропромислового комплексу відображено в працях таких провідних вітчизняних науковців, як В.Я. Амбросов [1], О.Ю. Єрмаков [3], С.М. Кваша [4], М.Й. Малік [5], В.Я. Месель-Веселяк [6], О.В. Олійник [7], В.В. Писаренко [8] та ін.

Мета статті – розробка рекомендацій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів свинарства в умовах конкурентного середовища на основі опрацювання стратегічних засад розвитку.

Виклад основних результатів дослідження. Характерною особливістю сучасної економічної ситуації в Україні є формування конкурентного середовища, заснованого на саморегулюванні товарно-грошових відносин, різноманітні форм власності й господарювання, ринковій системі ціноутворення і